

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Kanonické paradigma nerozlučiteľnosti : o vzťahu prirodzenosti a kultury v katolíckom chápaní manželství

Author: Andrzej Pastwa

Citation style: Pastwa Andrzej. (2020). Kanonické paradigma nerozlučiteľnosti : o vzťahu prirodzenosti a kultury v katolíckom chápaní manželství. "Studia theologica" c. 2 (2020), s. 85-98

Uznanie autorstva - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie pod warunkiem oznaczenia autorstwa.

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Kanonické paradigma nerozlučitelnosti

O vztahu přirozenosti a kultury v katolickém chápání manželství

Andrzej Pastwa

1. ÚVODNÍ POZNÁMKY

Inspirací a leitmotivem tohoto příspěvku jsou slova sv. Jana Pavla II, vybraná z památné Promluvy k Římské Rotě v roce 2002 s názvem: Nerozlučitelnost manželství jako dobro všech. Jedná se o fragment, který je specifickým vrcholem papežského poselství: pravda o nerozlučnosti manželství, stejně jako celé křesťanské poselství, se týká mužů a žen, kteří žijí ve všech dobách a na všech místech. Aby se však stala realitou, musí o ní vydávat svědectví především církve, zvláště jednotlivé rodiny jako „domácí církve.“¹ Toto potvrzující prohlášení papeže rodiny posiluje také závěrečným prohlášením, že každé takové záměrné svědectví – včetně svědectví soudců, tvůrců rozsudků v kauzách *de nullitate matrimonii* (a přímých příjemců závěrečné části poselství) – se stává „příspěvkem k [rozvoji a konsolidaci základů – A. P.] kultury nerozlučnosti, a to jak v církvi, tak ve světě.“²

Není třeba přesvědčovat o důležitosti takto formulované výzvy v dnešním kulturním kontextu, kdy sklízíme hořké plody – ničení osobních vazeb manželských, rodinných a sociálních – postmoderního individualismu. Síle módních trendů, vnesených do kultury – označovaných polským papežem silnými výrazy jako: „civilizační vykořenění, destruktivní anticivilizace, antiteze personalismu“³ – představují praktické projevy „bujícího individualismu,“ jak to nazývá papež František. Hovoří se zde o jevech, které byly cíleně a podrobně diagnostikovány během dvou zasedání biskupské synody věnovaných rodině v církvi a součas-

¹ IOANNES PAULUS II, *Ad Romanae Rotae tribunal*, 28. 1. 2002, *Acta Apostolicae Sedis* [dále AAS] 94 (2002), s. 343, č. 5.

² Tamtéž, s. 344, č. 7.

³ IOANNES PAULUS II, *Litterae Familiis „Gratissimam sane“* [dále GrS], 2. 2. 1994, AAS 86 (1994), s. 891. 894, č. 13 a 14.

ném světě (2014–2015)⁴ – jak to pak také oficiálně potvrzuje nauka magisteria v adhortaci „*Amoris laetitia*.“ Současný papež hovoří nezastřeně o úpadku kultury, která „nepodporuje lásku a obětavost.“⁵ A mezi hrozbami, které představuje „kultura dočasnosti“⁶ – vedle podkopávání již existujících manželsko-rodinných vazeb – vidí papež především kulturní nátlak, kterému jsou mladí lidé vystaveni „aby nezakládali rodiny kvůli nedostatku vyhlídek do budoucna.“⁷ K tomu připočteme: narcismus a strach způsobený vyhlídkou na neustálé angažovanosti⁸ či jiné demotivující okolnosti, jako jsou: „vliv ideologií, které znevažují manželství a rodinu, zkušenost ztroskotání u jiných dvojic, což [mladí lidé] nechťejí riskovat, obava před něčím, co považují za příliš velké a posvátné, společenská příležitost a ekonomické výhody vyplývající z faktického soužití, výhradně citové a romantické chápání lásky, strach ze ztráty svobody a autonomie, odmítání něčeho, co je vnímáno jako institucionální a byrokratické.“⁹

Obě papežská učení nám nakonec umožňují identifikovat „jádro“ krize, která dnes postihuje všechny sféry společenského života, a zejména instituce manželství a rodiny – je to krize pravdy. „Nikdo nemůže popřít, že tato doba je obdobím velké krize, a tou je v první řadě ‚krize pravdy‘“¹⁰ – zní dnes tak hlasitě, jako před čtvrtstoletím (v roce vydání *Listu rodinám*, 1994) memento polského papeže, neúnavného učitele personalismu.¹¹

Dosud přijatá opatření předkládají nejprve obecnou představu o specifické složitosti problematiky, obsažené v titulu; ale pokud tomu takto je, není třeba přesvědčovat o důležitosti výzkumných předpokladů, které zde tvoří rámec reflexe. Současně však učení magisteria předkládané v podrobné zprávě implicitně naznačuje „programový“ účel (v epistemologicko-metodologickém aspektu) odhalování dvojitého ko-

⁴ Srov. *La famiglia e il futuro. Tutti i documenti del Sinodo straordinario 2014*, ed. Antonio Spadaro, Milano: Ancora, 2014; *La famiglia oltre il miraggio. Tutti i documenti del Sinodo ordinario 2015*, ed. Antonio Spadaro, Milano: Ancora, 2015.

⁵ FRANCISCUS, *Adhortatio apostolica post-synodalis „Amoris laetitia“* [dále AL], 19. 3. 2016, AAS 108 (2016), s. 325, č. 39.

⁶ AL, s. 325. 359, č. 39. 124.

⁷ AL, s. 325, č. 39.

⁸ Tamtéž.

⁹ AL, s. 325–326, č. 40.

¹⁰ GrS, s. 891, č. 13.

¹¹ Srov. Andrzej PASTWA, „Przymierze miłości małżeńskiej“. *Jana Pawła II idea małżeństwa kanonicznego*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2009, s. 21–110.

gnitivního horizontu. Problematika se týká – jak naznačuje název studie – pohled na *esse et agere Ecclesiae* ve dvou pohledech (komplementárních a navzájem se doplňujících – protože je lze oddělit pouze akademicky): v perspektivách *ad intra* i *ad extra*.

První hledisko objektivního výzkumu vychází z budování *communio* (ve všech konstitutivních rozměrech: *communio hierarchica*, *communio Ecclesiarum*, *communio fidelium*) a zavedení řádu lásky (*caritas*) – na základě milosti, tj. založené na prostředcích posvěcování: na Božím slově, svátostech a charismatech.

S odkazem přímo na úvodní slova: „kanonické paradigma nerozlučitelnosti“ jádro tohoto prvního pohledu výrazně popsal Jan Pavel II. v alokuci k Římské Rotě z roku 1986:

[N]auka [o manželství – A. P.] církve se neuzavírá do svého kanonického vyjádření, protože – jak naznačil II. vatikánský koncil – musí být vnímáno a chápáno v hlubinách celého tajemství církve [*Optatam totius*, č. 16]. Tento koncilní předpis zdůrazňuje význam církevního práva – *ius ecclesiale* – a dostatečně osvětluje povahu: zákon společenství, zákon lásky, zákon Ducha.¹²

Následná druhá výzkumná perspektiva, zdůrazněná v názvu přemostěním mezi přirozeností a kulturou, odráží to, co naznačuje duch koncilu slovem *aggiornamento* – zařazení přeložené problematiky do univerzálního horizontu vztahu církve se světem. Nikdy dostatečně nepřipomínáme, že církev existuje ve světě jako svátost nebo univerzální znamení spásy. Tak o tom hovoří Konstituce *Gaudium et spes*:

Všechno dobro, které Boží lid během svého pozemského putování může poskytnout lidské rodině, plyne z toho, že církev je „všeobecná svátost spásy,“ která zjevuje a zároveň uskutečňuje tajemství Boží lásky vůči lidem.¹³

To vše se zdá být dostatečným vysvětlením smyslu zvolení formulací z napočátku citované Alokuce papeže k Římské Rotě (2002) – pro označení

¹² IOANNES PAULUS II, *Allocutio ad Rotae Romanae praelatos auditores coram admissos*, 30. 1. 1986, AAS 78 (1986), s. 924, č. 4.

¹³ CONCILII VATICANUM II, *Constitutio pastoralis de Ecclesia in mundo huius temporis* [dále GS], 07.12.1965, AAS 58 (1966), s. 1065–1066, č. 45; Srov.. Remigiusz SOBAŃSKI, *La Chiesa e il suo diritto. Realtà teologica e giuridica del diritto ecclesiale*, Torino: Giappichelli, 1993, s. 35. O chápání svobody a práva v katolické církvi před II. vatikánským koncilem jsem pojednal ve studii Andrzej PASTWA, „Svoboda a právo v perspektivě obratu konstantinovského a za Jana XXIII,“ *Studia theologica* 21, č. 1 (2019): 169–182.

dvou následujících tematických jednotek: (1) „Pravda o nerozlučitelnosti manželství“, (2) Pravda, „týkající se mužů a žen, žijících ve všech dobách a na všech místech.“

2. „PRAVDA O NEROZLUČITELNOSTI MANŽELSTVÍ“

Může se jevit jako pravdivé konstatování elementární pravdy, že manželství je institucí, kterou ustanovil Stvořitel, aby lidstvo mohlo uskutečnit svůj plán lásky: Trojjediný Bůh se zjevuje v dějinách a vstupuje do spásné Smlouvy se svým lidem, když ustanovuje manželské *communio personarum* živým obrazem, v němž odráží svůj Božský obraz.¹⁴ Již odhalení zákonitosti si zaslouží reflexi. Čistota, a zejména transparentnost tohoto obrazu jsou neustálou výzvou pro pastorační činnost církve, ve které hrají pomocnou, byť vznešenou roli teologické nauky.¹⁵ Jejich doménou je pak neustálý tvůrčí dialog s pluralistickým světem myšlenek a idejí,¹⁶ který slouží k dosažení plnější pravdy o člověku a v důsledku pak i hledání odpovídajícího jazyka komunikace pro tuto pravdu.¹⁷ Jedním slovem můžeme říct, že dnes již není bezvýznamná realizace koncilního požadavku návratu k biblickým zdrojům a hledání pravdy „počátku“, ale není také bezvýznamné, jak katolická církev sděluje tuto pravdu, jakým jazykem představuje základní pravdu o nerozlučnosti manželství?

Koncilní formulace *irrevocabilis consensus personalis*¹⁸ (neodvolatelný osobní souhlas) již v první větě zásadního č. 46 konstituce *Gaudium et spes* (v blízkosti vět *intima communitas vitae et amoris coniugalis, foedus coniugii*) dostatečně vyjadřuje důležitost učiněného prohlášení. Nicméně teprve slavná věta z nejčastěji komentované¹⁹ promluvy Jana Pavla II.

¹⁴ Srov. Andrzej PASTWA, *Istotne elementy małżeństwa. W nurcie odnowy personalistycznej*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2007, s. 15.

¹⁵ Gerhard L. MÜLLER, „Matrimonio e famiglia. Natura e grazia,“ *Anthropotes* 29 (2013): 197.

¹⁶ Srov. Karl RAHNER, *Grundkurs des Glaubens. Einführung in den Begriff des Christentums*. Freiburg; Basel; Wien: Herder, 1976, s. 18–20.

¹⁷ Srov. Servais Théodore PINCKAERS, *Il rinnovamento della morale*. Torino: Borla, 1968, s. 90–106.

¹⁸ GS, č. 48.

¹⁹ Srov. Urbano NAVARRETE, „Commentarium ad allocutionem Ioannis Pauli II ad praelatos et officiales Rotae Romanae, die 27 ianuarii 1997 habitam,“ *Periodica de re canonica* 86

k Římské Rotě z roku 1997 (slavné také proto, že je zahrnuta v doktrinnálním úvodu k procesní instrukci *Dignitas connubii* z roku 2005) můžeme považovat za příslovečnou tečku nad „i“ a především za úřední, autentickou (což je nezanedbatelné v kanonickoprávním pohledu) autorizaci²⁰ personalistické koncepce manželství. Tato věta zní následovně: „v pohledu autentického personalismu učení církve potvrzuje možnost ustanovení manželství jako nerozlučitelného svazku (*vinculum indissolubile*) mezi osobami manželů, podstatně zaměřeného na dobro samotných manželů i dětí.“²¹

Proč vlastně tato prohlášení papeže rodiny máme chápat jako klíčové v současném výkladu katolické nauky o nerozlučitelné manželské smlouvě? Podporují to dva argumenty. První – obecné povahy: v éře II. vatikánského koncilu nemůže být pochyb o tom, že referenčním bodem spasitelného poslání církve, tedy služby teologie a církevního práva, je lidská osoba vnímaná v plné subjektivitě.²² Otevřeně to vyjádřil Remigiusz Sobański v tvrzení, že „církevní právo by bylo poškozeno, pokud by nesouznělo s hlásáním církve, která – když káže Boha Stvořitele a Vykupitele – upírá pohled na člověka: ‚všechny cesty církve směřují k člověku‘.“²³ Vskutku „člověk je první cestou, po které má kráčet církev v plnění svého poslání.“²⁴ Druhým argumentem – speciální povahy je:

(1997): 368–385; Joan CARRERAS, „Commento al discorso di Giovanni Paolo II al Tribunale della Rota Romana in occasione dell’apertura dell’anno giudiziario,“ *Ius Ecclesiae* 9 (1997): 774–782; Wojciech GÓRALKI, „Walor prawny małżeństwa i jego wymiar osobowy. Przemówienie papieża Jana Pawła II do Roty Rzymskiej 27 I 1997 r.,“ *Ius Matrimoniale* 2 (1997): 95–100; Heribert HEINEMANN, „Die Ansprache Papst Johannes Pauls II. vom 27. Januar 1997 vor der Römischen Rota,“ *De processibus matrimonialibus* [dále DPM] 4 (1997): 237–239; Ignatius GRAMUNT, „Reflections on Marriage as a Juridical and Interpersonal Relationship,“ *Monitor ecclesiasticus* 124 (2000): 601–624.

²⁰ Andrzej PASTWA, *Il bene dei coniugi. L’identificazione dell’elemento ad validitatem nella giurisprudenza della Rota Romana* (Biblioteca Teologica, Sezione Canonistica, 7), Lugano; Siena: Eupress FTL; Edizioni Cantagalli, 2018, s. 107–108.

²¹ IOANNES PAULUS II, *Allocutio ad Romanae Rotae praelatos auditores*, 27. 1. 1997, AAS 89 (1997), s. 488, č. 4.

²² ROCO BUTTIGLIONE, Karol Wojtyła: *The Thought of the Man Who Became Pope John Paul II*, Grand Rapids, Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company, 1997, s. 292–305.

²³ Remigiusz SOBAŃSKI, „Omnis institutio ecclesiasticarum legum ad salutem referenda sit animarum‘. Uwagi o zbawieniu dusz jako celu prawa,“ *Ateneum Kapłańskie* 134 (2000): 206–213.

²⁴ IOANNES PAULUS II, *Litterae encyclicae „Redemptor hominis“*, 4. 3. 1979, AAS 71 (1979), s. 284, č. 14.

na člověka zaměřené papežské učení dnes autenticky (!) vyjasňuje v názvu uvedené „kanonické paradigma nerozlučitelnosti.“²⁵

Ve stejné promluvě k Rotě pak čteme:

Personalistická dimenze křesťanského manželství je spojena s integrální vizí člověka, který ve světle víry přijímá a potvrzuje to, co můžeme poznat díky našim přirozeným schopnostem. Tato vize je charakterizována zdravým realismem v koncepci svobody člověka, umístěným mezi hranicemi a podmínkami lidské povahy zatížené hříchem a pomocí Boží milosti.²⁶

Musíme mít na paměti, že je zde řeč o svátostné manželské smlouvě, ve které je vzájemný osobní souhlas posílen Kristovou pečeti nerozlučitelného pouta: *Foedus Caritatis*. Muž a žena (manžel a manželka) jsou navždy svázáni poutem lásky, která se stále obnovuje, je velkorysá a připravená k oběti.

V situaci obtíží a krizí manželského života pomoc Boží milosti umožňuje – ne jinak, než na základě této Caritas – překonat okamžiky slabosti a zmatku, vede k očištění a posilování společenství manželů.²⁷

Na tuto vizi poznamenanou personalistickým realismem pak navazuje Jan Pavel II. i v Promluvách z let 1999 a 2001, když kategoricky prohlašuje, že láska je v manželství objektem právního závazku (!) i v případě, kdy zdůrazňuje rovnost manželských práv a s ní spojený aspekt „důstojnosti“ manželského svazku. *Nota bene* důležitost této poslední linie magisteria nejvíce v kanonistice zdůrazňují: v nauce – Klaus Lüdicke,²⁸ a v rotální judikatuře – redaktoři průlomových výroků Římské Roty z roku 2000 Renzo Civili²⁹ i Pio Vito Pinto.³⁰

²⁵ Ovšem nevyjasňuje ho zde bezezbytku. To si Jan Pavel II ponechal až na rok 2001, když během každoroční audience, zahajující soudní rok zrekapituloval obsah dosavadních tezí svého personalistického výkladu *de matrimonio* – a předkládá vynikající syntézu kanonické nauky, související s naším tématem.

²⁶ IOANNES PAULUS II, *Allocutio ad Romanae Rotae praelatos auditores*, 27. 1. 1997, s. 488, č. 4.

²⁷ Srov. IOANNES PAULUS II, *Adhortatio apostolica „Familiaris consortio“* [dále FC], 22. 11. 1981, AAS 73 (1982): 94–96, č. 13; IOANNES PAULUS II, *Ad Romanae Rotae tribunal*, 28. 1. 2002, s. 343, č. 5.

²⁸ Srov. např. Klaus LÜDICKE, „Ehenichtigkeit und Nachkommenschaft,“ *DPM* 8 (2001): 262.

²⁹ „Dec. z 8 XI 2000 r. c. Civili,“ *RRDec.* 92 (2000): 609–620; Více srov. PASTWA, *Il bene dei coniugi*, s. 304–350.

³⁰ „Dec. z 9 VI 2000 r. c. Pinto,“ *RRDec.* 92 (2000): 460–468.

Následující papež Benedikt XVI. pak kolem této realistické vize vystaví *clou* doktrinárního poselství ve své Promluvě z roku 2009. V tomto ohledu je klíčovým následující fragment jeho Promluvy v Rotě:

„Jisté ‚humanistické‘ antropologické tendence, potvrzující egocentrickou seberealizaci a autotranscendenci, idealizují lidskou osobu a manželství do takové míry, že nakonec odmítnou psychologickou schopnost (k manželství) u mnoha lidí, protože ji definují na základě prvků, které neodpovídají základním požadavkům manželského svazku. Tváří v tvář k těmto koncepcím nemohou odborníci církevního práva zapomenout na zdravý realismus, na který se můj ctěný předchůdce odvolával“,³¹ protože „schopnost se vztahuje na minimum nezbytného, aby ti, kteří manželství uzavírají, byli schopni se navzájem sobě odevzdat jako muž a žena, aby vzniklo [toto nerozlučitelné – A. P.] pouto, k němuž je povolána převážná většina lidských bytostí.“³²

3. PRAVDA, KTERÁ SE TÝKÁ „MUŽŮ A ŽEN, ŽIJÍCÍCH VE VŠECH DOBÁCH A NA VŠECH MÍSTECH“

Americký politický filosof Allan Bloom filozof ve skutečném bestselleru, jedné z nejdůležitějších knih druhé poloviny dvacátého století *The Closing of the American Mind*, mistrovským způsobem diagnostikuje krizi současné kultury:

Antropologové nedokážou popsat, co to je kultura, ale jsou přesvědčeni o existenci tohoto fenoménu. Umělci nemají žádnou představu o tom, co je vznešené, ale vědí, že kultura (tedy to, čím se zabývají) má právo na respekt a podporu občanské společnosti. Sociologové a novináři, kteří propagují jejich názory, označují za kulturu vše – existuje kultura narkomanů, rocková kultura, pouliční kultura a tak dále, bez dalšího rozlišování. Pád kultury je také kulturou.³³

³¹ Srov. JAN PAVEL II., *Promluva k Římské Rotě* ze dne 27. ledna 1997, č. 4, AAS 89 (1997), s. 488.

³² BENEDICTUS XVI, *Allocutio ad sodales Tribunalis Rotae Romanae*, 29 I 2009, AAS 101 (2009), s. 127. Stejnou personalistickou vizi *irrevocabilis consensus personalis* jsem měl možnost rozebrat v článku Andrzej PASTWA, „Responsible Procreation – Shared Responsibility of Spouses. From Adequate Anthropology to the Legal Anthropology of Matrimony,“ *Philosophy and Canon Law* 5 (2019): *Between the Culture of the Right to Responsible Parenthood and the Culture of the “New” Human Rights: Reproductive and Sexual*. Andrzej PASTWA – Monika MENKE, „Irrevocabilis consensus personalis“. Antropologické předpoklady systému manželského práva v CCEO,“ *Studia Theologica* 18, č. 2 (2016): 75–89.

³³ Allan BLOOM, *Umysł zamknięty*, Poznań: Zysk i S-ka, 1997, s. 218.

Takto chápaná kultura – dodává autor – pak sama vytváří své vlastní vzorce chování a zásady, „[...] nad nimiž již nestojí žádná vyšší instance.“³⁴ To, pokud pro nás není děsivým, nám přináší pesimismus, a před našimi zraky dokonává směřování kultury k ničím neomezené tvořivosti. Tímto způsobem – jak se domnívá Bloom – se nejvíce projevuje nebezpečný trend depersonalizace lidské osoby:

[T]vůrčího člověka již necharakterizuje rozum, [...] ale umění, protože v umění si člověk zaslouží být nazýván kreativním. V umění člověk přináší pořádek do chaosu. Nejvýraznější mezi lidmi nejsou moudří muži, ale umělci. [...] Umění není napodobování přírody, ale osvobození od ní.³⁵

Právě tento syndrom „osvobození“ – podle názoru amerického filosofa – svědčí o hluboké krizi a úpadku kultury:

[T]oto vyjádřil Platón, když nás ve státě ukázal jako vězně zavřené v jeskyni. Kultura je touto jeskyní. Platón nenavrhoval, abychom se rozhlíželi kolem po jiných kulturách, abychom tak překonali omezení jeskyně. Normou, podle které hodnotíme naše životy a životy národů, měla být podle něj přirozenost.³⁶

Musím tedy znovu zdůraznit: mírou kultury by měla být přirozenost, ne naopak. A přesněji – aplikováním matice axionormálního řádu – normou kultury je přirozenost, což znamená, že „racionalita, účel a nakonec smysl kultury vyplývají z racionality a účelnosti lidské přirozenosti“.³⁷

Jak vidíme, téma: kultura – přirozenost, se stalo *implicitě* nejdůležitějším tématem v encyklice sv. Jana Pavla II. *Veritatis splendor* (1993). Papež potvrzuje tuto skutečnost, když v již uváděné Promluvě k Římské Rotě z roku 2001 zdůrazňuje specifický význam č. 46–50 encykliky. A skutečně, tento názor podpírají významná slova:

Nelze popřít, že člověk vždy žije v určité specifické kultuře, ale nelze popřít ani to, že se člověk nevychrání pouze v této své kultuře. Ostatně, sám vývoj kultur dokazuje, že v člověku existuje něco, co tyto kultury přesahuje. A toto „něco“ je právě *lidská přirozenost*: ona je měřítkem kultury a podmínkou, aby se člověk nestal otro-

³⁴ Tamtéž, s. 227.

³⁵ Tamtéž, s. 218.

³⁶ Tamtéž, s. 43.

³⁷ Srov. Tomasz DUMA, „Natura miarą sensu kultury,“ *Zeszyty Naukowe KUL* 57, č. 1 (2015): 35–49.

kem žádné ze svých kultur, nýbrž aby upevňoval svou osobní důstojnost životem ve shodě s pravdou o svém bytí.³⁸

V tomto kontextu se v myšlení právníka-kanonisty nevyhnutelně objevuje reflexe, kterou tvůrčím způsobem rozvinul Zenon Grocholewski. Jak je možné, že

moderní éra šťastně vedla k jasnému formulování konceptu lidských práv, které, jako relevantní pro člověka, předchází všem pozitivním právním předpisům? Ve Všeobecné deklaraci lidských práv (1948) [...] byl vyjádřen názor, že tato práva patří k lidské přirozenosti a že jsou za takové uznávána a nezpochybňována jakoukoliv lidskou autoritou. [Zda – A. P.] zachování tohoto předpokladu a současně popření přirozeného práva není v rozporu?³⁹

Tento hlas bývalého prefekta Kongregace pro katolickou výchovu je důležitý, neboť rozšiřuje optiku reflexe v uvedené otázce. V představeném názoru význačného kanonisty a právníka se objevuje v celém rozsahu již v úvodu uvedený horizont přítomnosti církve ve světě *ad extra*. Přesněji řečeno, kontakt mezi kanonickým právem a univerzální právní kulturou včera i dnes znamená, jak to řekl expert na toto téma Remigiusz Sobański,⁴⁰ proces vzájemného ideového působení těchto autonomních kultur. Musíme si klást otázku, co může v tomto pojednávání potvrzení paradigmatu nerozlučitelnosti ze strany církve (*irrevocabilis consensus personalis*) rozhodovat o více či méně účinném provádění principu evangelizace – shodně s dvěma imperativy: za prvé se církev snaží přinášet pomoc společnosti („evangelizace kultury“),⁴¹ a za druhé se církev otevírá k pomoci světu („inkulturace evangelia“)?⁴²

Shodně s doporučením Zenona Grocholewského můžeme přijmout tvrzení, že autoritativní odpověď na takto postavenou otázku dává nejvyšší (v rozměru experta) ochránce přirozeného zákona ve 20. století

³⁸ IOANNES PAULUS II, *Litterae encyclicae „Veritatis splendor“*, 6. 8. 1993, AAS 85 (1993), s. 1176, č. 53.

³⁹ Zenon GROCHOLEWSKI, „Prawo naturalne w nauczaniu Kościoła“, in *Refleksje na temat prawa*, Poznań: Wydawnictwo Homo Dei, 2009, s. 46.

⁴⁰ Remigiusz SOBAŃSKI, „Prawo kanoniczne a kultura prawna“, *Prawo Kanoniczne* 35, č. 1–2 (1992): 26–27.

⁴¹ GS, s. 1061, č. 42; FRANCISCUS, *Adhortatio apostolica „Evangelii gaudium“* [dále EG], 24. 11. 2013, AAS 105 (2013), s. 1049, č. 69.

⁴² GS, s. 1064–1065, č. 44; EG, s. 1049, n. 69. Srov. SOBAŃSKI, „Prawo kanoniczne a kultura prawna“, s. 27.

– sv. Jan Pavel II.⁴³ Plně souhlasíce s tímto návrhem – jak na základě bohatého učitelského úřadu papeže Jana Pavla II., tak podpořeného stěžejním heslem papeže Františka z adhortace *Evangelii gaudium*, „aby nabídka evangelia dosáhla ke všem příjemcům v různorodých kulturních kontextech“⁴⁴ – můžeme v názvu obsažený svazek přirozenosti a kultury v katolickém chápání shrnout do dvou bodů:

(1) V první řadě se zdá být zásadní citovat slova Jana Pavla II. z adhortace *Familiaris consortio* (1981):

Boží plán s manželstvím a rodinou se týká konkrétně muže i ženy v jejich každodenní existenci, v určitých společenských a kulturních poměrech.⁴⁵

Autor sám v komentáři k těmto slovům neváhal zdůraznit, že vliv na realizaci uvedeného „Božího plánu“ mají dva zásadní činitelé: proces historických změn i rozmanitost kultur.

Zatímco na jedné straně kultura někdy negativně ovlivňovala instituci manželství, zkreslováním názorů v rozporu s božským plánem, jako jsou polygamie či rozvod, na druhé straně byla kultura v mnoha případech nástrojem, který Bůh použil k přípravě základů pro lepší hlubší pochopení jeho původního záměru.⁴⁶

Tento citát z Promluvy k Římské Rotě z roku 1991, celkově zaměřené na vztah mezi vírou a kulturou, přímo se dotýká určité zjevné, i když ne často zmiňované pravidelnosti: stejně jako celé kázání církve bylo a je otevřeno kulturním úspěchům lidstva, církevní manželské právo zaujalo a stále zaujímá otevřený a vnímavý postoj, byť ne postoj nekritický.⁴⁷ Svatý otec poznamenává v citované Promluvě:

Církev ve svém poslání představovat lidskost zjevené nauky byl neustále konfrontován s kulturami. Od prvních století se křesťanské poselství setkávalo s řecko-římskou kulturou, kde v některých aspektech našlo úrodnou půdu. Zejména římské právo pod vlivem křesťanské nauky ztratilo velkou část své drsnosti, když

⁴³ GROCHOLEWSKI, „Prawo naturalne w nauczaniu Kościoła,” s. 13.

⁴⁴ EG, s. 1075–1076, č. 133.

⁴⁵ FC, č. 4.

⁴⁶ IOANNES PAULUS II, *Allocutio ad Rotae Romanae Praelatos Auditores coram admissos*, 28. 1. 1991, AAS 83 (1991), s. 949, č. 3.

⁴⁷ Srov. SOBAŃSKI, „Prawo kanoniczne a kultura prawna,” s. 30.

dovolilo proniknout evangelijní *humanitas* a nabídlo na oplátku církvi dokonalé vědecké nástroje pro rozvoj její manželské legislativy.⁴⁸

Pointa papežova poselství stojí připomenutí:

Křesťanská víra, [potvrzující – A. P.] hodnotu nerozlučnosti manželského pouta, nalezla v římské právní reflexi na téma souhlasu nástroj vyjádření zásadního principu, který je základem kanonické disciplíny v tomto objektu.⁴⁹

Tím to ale nekončí. Rovněž současná právní kultura měla církevnímu zákonodárství v oblasti manželství co nabídnout – i když zároveň je třeba připomenout, že pozice církve v tomto dialogu nebyla pouze opaku-
jící, ale ve velké míře i produktivní.⁵⁰ To pečlivě poznamenává papež – učitel personalismu:

Pokud hovoříme o pozitivních vlivech, které současná kultura uplatňuje na manželství, musíme zdůraznit, že některé z nich čerpají inspiraci z křesťanské víry. Například úpadek polygamie a jiných forem společenských vztahů, v nichž byla žena podřízena muži, potvrzení rovnosti muže a ženy, rostoucí orientace na personalistickou vizi manželství, chápané jako společenství života a lásky – to jsou hodnoty, které jsou nyní součástí duchovního dědictví lidstva. K uznání stejné důstojnosti muže a ženy napomáhá také stále větší uznání práva na svobodu výběru životního stavu, i partnera v manželství.⁵¹

(2) „Radostná zvěst Kristova neustále obnovuje život a kulturu padlého člověka a bojuje a odstraňuje chyby a zlo, které plynou ze stále člověku hrožícího oklamání skrze hřích.“⁵² Tato slova konstituce *Gaudium et spes* citované v rotální promluvě z roku z 1991 – jimž předchází prohlášení o tom, že každá kultura musí být evangelizována⁵³ – dobře odrážejí smysl a význam dříve formulovaného prvního imperativu „evangelizace kultur.“⁵⁴ Jan Pavel II. se vrací k tomu to tématu – nyní již v bezprostředním spojení s nadepsaným paradigmatem manželství

⁴⁸ IOANNES PAULUS II, *Allocutio ad Rotae Romanae Praelatos Auditores coram admissos*, 28. 1. 1991, s. 949, č. 4.

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ SOBAŃSKI, „Prawo kanoniczne a kultura prawna,” s. 31.

⁵¹ IOANNES PAULUS II, *Allocutio ad Rotae Romanae Praelatos Auditores coram admissos*, 28. 1. 1991, s. 950, č. 5.

⁵² Tamtéž, s. 950, č. 4.

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ EG, s. 1049, č. 69.

– a to v Promluvách k Římské Rotě z let 2000 a 2001, které jsou nazvány: „Nerozlučitelnost svátostného manželského pouta“ a „Manželství a rodina jsou nerozlučitelné.“ V první promluvě papež jasně – byť obecně – předkládá problém: „církev,“ věrná Kristu musí přinášet „radostné poselství o definitivnosti manželské lásky, jež má svůj základ a svou sílu v Ježíši Kristu (srov. Ef 5, 25)“ (*Familiaris consortio*, č. 20). Musí ho připomínat těm, „[...] kteří mají bohužel názory zkreslené kulturou, která odmítá nerozlučnost manželství, a dokonce zesměšňují závazek manželů k věrnosti.“⁵⁵ V následné promluvě z roku 2001 roku Jan Pavel II přechází – již konkrétně – k dnešním symptomům ideologického (ideologie *gender*⁵⁶) stavění do protikladu kultury vůči přirozenosti a redukci toho, co je podstatně osobní (lidské), na specificky chápanou kulturu, celkově odloučené od metafyzického rozměru.⁵⁷ „V této perspektivě“ – uvažuje Svätý Otec – „je přirozená skutečnost manželství chápána pouze jako faktum tělesné, biologické či sociologické, kterém je možno manipulovat za pomoci technických prostředků v závislosti na vlastních potřebách.“⁵⁸ A odsud již vede jednoduchá cesta k degeneraci – zbavení kultury objektivního základu – což je podle papeže Wojtyły dobře patrné „v současných pokusech prezentovat ‚faktické svazky,‘ včetně homosexuálních, jako srovnatelné s manželstvím, kterému je tak odpírán přirozený charakter.“⁵⁹

Uzavíráme tedy s veškerým důrazem, že levicovými kruhy propagovaná „vize souhlasu jako přijetí určitého vzorce, utvořeného skrze kulturu [...], je nerealistická,“⁶⁰ pak předložené argumenty nenechávají pochybnost o tom, že evangelizační úsilí katolické církve v evangelizaci právních kultur musí být do značné míry zaměřeno na srozumitelnost poselství o realismu – chápaného *par excellence* personálně – jako nerozlučitelnosti manželské smlouvy. Znamená to také konkrétní závazek

⁵⁵ IOANNES PAULUS II, *Allocutio ad Romanae Rotae iudices et administros*, 21. 1. 2000, AAS 92 (2000), s. 351, č. 3.

⁵⁶ *Idea „gender“ jako wyzwanie dla teologii*, ed. Antoni Jucewicz, Marian Machinek, Olsztyn: Wydawnictwo „Hosianum“, 2009; „Mężczyznę i niewiastę stworzył ich“. *Afirmacja osoby ludzkiej odpowie-dzią nauk teologicznych na ideologiczną uzurpację genderyzmu*, ed. Andrzej Pastwa, Katowice: Księgarnia Św. Jacka, 2012.

⁵⁷ IOANNES PAULUS II, *Allocutio ad Romanae Rotae tribunal*, 1. 2. 2001, AAS 93 (2001), s. 359, č. 3.

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ Tamtéž, s. 363, č. 7.

– adresovaný mimo jiné k představitelům teologických věd, především kanonistiky – k důslednému prosazování a obraně základní dimenze přirozeného manželství se kterým – jak učil sv. Jan Pavel II. – je neodvratně spojen požadavek nerozlučitelnosti, věrnosti a potencionálního otcovství a mateřství – jakožto dober, popisujících osobní manželské pouto, založené na spravedlnosti.⁶¹

*

Zakončíme současné úvahy poukazem na výjimečnou aktuálnost myšlenek profesora Remigiusza Sobańskiego – které ve své době, na počátku 90. let 20. stol. formuloval obecně. V citlivé pastorační otázce ochrany a podpory přirozené důstojnosti manželského stavu neboli velké a posvátné hodnoty⁶² nerozlučitelné smlouvy muže a ženy⁶³ „extrémně poučné“ se jeví pohled z výchozího bodu svědectví: „pro církve to znamená nutnost stálé sebereflexe, zda její právo – na jedné straně – odpovídá vlastním antropologickým a ekleziologickým předpokladům, a na druhé straně – zda věrna těmto předpokladům využívá optimálním způsobem (tedy v rozměru svědectví) o úspěchu právní kultury.“⁶⁴

**The Canonical Paradigm of Indissolubility:
On the Relationship between Nature and Culture
in the Catholic Depiction of Matrimony**

Keywords: Indissolubility of Matrimony; Postulates of Personalistic Realism; Postulates of Ecclesiology; Nature; Culture; Legal Culture

Abstract: Recollecting the elementary truth that matrimony is an institution established by the Creator so that humankind can implement His purpose of love and that the triune God reveals Himself in history and enters a salutary Covenant with His people making the matrimonial *communio personarum* a living image, which reflects His own image, might seem a truism. We aim to demonstrate in this study, however, the fact that some regularity deserves a moment's thought. The clarity/transparency of this image constitutes a continuous challenge for the pastoral activity of the Church, in which an auxiliary, although, significant role is played by theological sciences. An uninterrupted dialogue with the pluralistic world of thought and ideas concerning the search for a fuller truth about man and

⁶¹ Tamtéž.

⁶² GS, č. 47.

⁶³ GS, č. 48.

⁶⁴ SOBAŃSKI, „Prawo kanoniczne a kultura prawna,” s. 28.

subsequently, looking for an appropriate communication language for this truth is their domain. The fact the Second Vatican Council recommends such a language, which optimally harmonizes the *vetera et nova* of the Catholic matrimonial doctrine, is corroborated by the unmatched teacher of personalism Saint John Paul II when he proclaims: Within the perspective of authentic personalism, the teaching of the Church confirms the possibility of establishing matrimony as an indissoluble relationship (*vinculum indissolubile*) between spouses, through its essence directed towards the good of the very spouses and children (Address to the Roman Rota, 1997; *Dignitas connubii* Instruction, 2005). It is exactly this affirmation of the personal-centric optics that currently opens up new possibilities: firstly, an appropriate look at the title canonical paradigm of indissolubility through the prisms of a properly understood (on the ground of anthropological realism) relationship between nature and culture, secondly, a convincing realization of the postulate of inspiring/evangelizing the legal culture, in which the Church exists and functions.

Dr hab. prof. UŚ Andrzej Pastwa
Katedra Prawa Kanonicznego i Ekumenizmu
Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego
w Katowicach
ul. Jordana 18
40043 Katowice
Polsko
andrzej.pastwa@us.edu.pl